

Яна Маленко,

мол. наук. співроб.,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Київ, Україна

РОЗВИТОК БІБЛІОТЕЧНИХ БАЗ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК РЕСУРС СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Статтю присвячено основним напрямам формування в бібліотечних установах регіональних інформаційних баз з тематики організації екологічної діяльності та оптимізації використання їхнього ресурсу в системі суспільних комунікацій.

Досліджено, що завдяки реформі з децентралізації концепція екологічної політики в Україні безперервно розвивається, виявляючи нові розв'язання природоохоронних проблем, використовуючи основні тенденції у ЄС.

Ключові слова: екологічна діяльність, бібліотечне комплектування, тематичні інформаційні бази, децентралізація, стратегічні комунікації.

Розв'язання екологічних проблем регіонів в умовах децентралізації на нових організаційних принципах ускладнюється потребами оперативного втручання владних структур у деструктивні процеси, що можуть обернутися серйозними аваріями. Тому управлінські структури мають володіти необхідною для ефективної та оперативної діяльності інформацією. Надання такої інформації, структурування в тематичних базах та інформаційний супровід екологічної діяльності на місцях мають здійснювати бібліотечні установи.

В останні десятиріччя, у зв'язку із зростаючою загрозою екологічних проблем у різних регіонах нашої країни, актуалізувалася дослідницька й публікаційна активність з екологічної тематики таких науковців, як Ю. Білоконь, В. Куйбіда, І. Смоляр, М. Дежан-Понс, В. Кравченко та ін. Також простежується дослідна й науково-практична діяльність у сфері вітчизняної децентралізації в працях С. Полякової, Т. Таукешевої, А. Павлюк, Г. Макарова, А. Ткачука, Ю. Ганущака та ін.

Протягом останнього десятиріччя в НБУВ творчим колективом під керівництвом академіка О. Онищенка вивчалися закономірності утвердження інформаційного суспільства в Україні, значення бібліотечних установ в інфосфері, де на перше місце виходять електронні інформа-

ційні ресурси, ефективні інформаційні технології дистантного обслуговування різних категорій користувачів. Однак швидкоплинний розвиток соціальних та інформаційних процесів обумовлює необхідність нових узагальнень. Різним аспектам цієї проблеми присвячені праці В. Горового, Т. Гранчак, Ю. Половинчак, І. Давидової, О. Кобелева та ін.

Зростаюча складність і вагомість екологічних проблем в Україні, зокрема неякісна вода, забруднення повітря, деградація земельних ресурсів, знищення лісів, небезпечні геологічні процеси, побутові відходи, об'єкти військової діяльності, Чорнобильська катастрофа тощо, перекладання центральною владою розв'язання їх на плечі своїх наступників загострює ці проблеми та наближає їх прояви до рівня катастрофічних. Достатньо в цьому сенсі нагадати цьогорічні паводки в західних областях, масштаби забруднення водойм, техногенні проблеми сучасності.

З процесами децентралізації в нашій країні, відповідними змінами у фінансуванні розв'язання екологічних проблем переноситься у відання регіональної влади. Значною мірою цей напрям діяльності, особливо в здійсненні масштабних проєктів, є маловідомим для влади на місцях і потребує оперативної інформаційної підтримки. Ця підтримка має здійснюватися через систему сучасних інформаційних центрів, об'єднаних стратегічними комунікаціями, серед яких у практиці сьогодення найбільше значення мають комп'ютеризовані, підключені до Інтернету бібліотечні установи [1].

Бібліотечні установи мають у стислі терміни, виходячи з реальних можливостей та актуальних проблем місцевої екологічної політики, провести комплектування сучасними традиційними (друкованими) й електронними ресурсами, що забезпечуватимуть надання інформації з метою розв'язання місцевих екологічних проблем та інформування про проблеми загальносуспільні. Видається за доцільне в цьому комплектуванні врахувати тематику, пов'язану з відображенням практичного досвіду ефективного використання можливостей децентралізації при розв'язанні екологічних проблем у ЄС [2].

Досить значні обсяги організаційно-правової та технологічної інформації на цю тему, насамперед електронної, приводять у процесі комплектування до визначення найважливіших шляхів розв'язання екологічних проблем, формування відповідної тематики інформаційних матеріалів, наукових видань щодо таких напрямів, формування спеціалізованих інформаційно-аналітичних баз із цієї тематики. Це стосується зміни ролі місцевих органів виконавчої влади й місцевого самоврядування, зростання значення останніх у розробленні та впровадженні дієвої еколо-

гічної політики, тобто переходу до децентралізації влади. Цей процес, як свідчать розробки західних теоретиків, потребує прийняття нових, більш дієвих інноваційних рішень [3].

На думку сучасних європейських дослідників, зокрема Ж. Веделя, необхідність децентралізації на сучасному етапі зумовлена двома чинниками: по-перше, децентралізація, передаючи безпосередньо в руки зацікавлених осіб управління справами, має якості демократичного характеру, причому демократизм набагато більш реальний у місцевих масштабах, ніж у загальнонаціональному; по-друге, децентралізоване управління, якщо тільки для цього забезпечено необхідні кошти й умови, має набагато меншу складність і є практичнішим за централізоване управління [4]. Цю важливу для всього процесу думку має бути підтверджено в базі відповідними публікаціями.

Важливою складовою цієї бази документів мають стати видання про досвід держав-членів Європейського Союзу, США та інших промислово розвинутих країн в останні два десятиліття. Особливу увагу при цьому потрібно звернути на зміст праць з удосконалення організаційно-правового механізму охорони навколишнього середовища, зокрема й шляхом децентралізації управління екологічною сферою [6].

Введені до цієї тематичної бази даних матеріали мають підкреслювати важливість проведення запланованих реформ, відповідно до Європейської системи екологічного управління базуватися на принципах комплексного міжсередовищного підходу; басейнового принципу керування щодо водних ресурсів; прозорості й універсальності критеріїв відбору та оцінювання інструментів екологічної політики на всіх ієрархічних рівнях керування; передачі важливих повноважень з охорони навколишнього природного середовища на регіональний і місцевий рівні тощо.

При цьому треба мати на увазі, що загальна екологічна політика країн ЄС базується на подібності багатьох екологічних проблем, обов'язковості спільно прийнятих рішень, єдиних заходах щодо боротьби із забрудненням та узгодженій позиції на міжнародних переговорах. Від політики ліквідації наслідків забруднення Європа перейшла до запобігання їм.

При комплектуванні спеціальною літературою екологічного спрямування видається за доцільне залучити до фондів бібліотек увесь корпус відповідних вітчизняних документів з перших кроків створення, що стосуються стану й перспектив законодавчого розв'язання невідкладних проблем місцевого та регіонального розвитку в контексті державної регіональної політики, проведення адміністративної, адміністративно-територіальної, бюджетної, податкової й муніципальної реформ.

Такі документи вперше було обговорено на парламентських слуханнях 16 квітня 2003 р., учасники яких констатували, що «...реформування механізму керування розвитком регіонів, установлення належного балансу загальнодержавних інтересів з регіональними й місцевими інтересами, підвищення ролі місцевого самоврядування як головного елемента та суб'єкта процесу децентралізації, забезпечення надійного матеріального, фінансового, кадрового, інформаційного й іншого ресурсного забезпечення завдань і функцій публічної влади на регіональному й місцевому рівнях не стало керівною силою в політико-економічних перетвореннях держави» [5].

З метою досягнення європейських стандартів життя та гідного місця України у світі та реформи державного управління на засадах децентралізації в Україні було розроблено Стратегію сталого розвитку «Україна-2020». Відповідно до цього документа почався процес практичної децентралізації в Україні, у тому числі і в екологічній сфері. Територіальні громади в результаті проведеної реформи тепер самостійно вирішують питання місцевого значення, свого добробуту й несуть відповідальність за цю діяльність [7]. І цей уже напрацьований вітчизняний досвід має бути в полі зору бібліотечного комплектування.

Забезпечення інформаційного супроводу процесу розвитку децентралізації має спиратися на базу матеріалів, які сприяють виявленню резервів збільшення доходів бюджетів територіальних громад за рахунок додаткових внутрішніх надходжень. Нині у їхньому складі виділяються такі механізми екологічної політики, що формують доходи, які не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансферів: надходження 60% плати за землю до бюджетів сіл і селищ; плата за забруднення навколишнього природного середовища в частині, що зараховується до відповідного бюджету; платежі за спеціальне використання природних ресурсів місцевого значення. Для забезпечення фінансової спроможності громад здійснювати належні їм функції громадам необхідно мати можливість розпоряджатися коштами власного бюджету включно з коштами, отриманими від сплати за користування належними їм природними ресурсами. У цьому контексті важливими є такі завдання:

– визначення податкової бази, яка дасть змогу забезпечити виконання територіальними громадами власних повноважень з урахуванням об'єктивних критеріїв дотування державою переданих повноважень;

– приведення до економічно обґрунтованих норм рентних платежів, а також упорядкування пільг щодо використання природних благ територіальних громад (земельних, водних, мінеральних ресурсів);

– удосконалення механізмів реалізації екологічної політики на локальному рівні для забезпечення сталого розвитку територіальних громад [8].

Відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р, створення належних матеріальних, фінансових та організаційних умов для забезпечення виконання органами місцевого самоврядування власних і наданих повноважень має здійснюватися з дотриманням таких принципів:

– визначення як фінансової основи здійснення органами місцевого самоврядування власних повноважень, податків та зборів, які пов'язані з територією відповідної адміністративно-територіальної одиниці;

– надання органам місцевого самоврядування права регулювати ставки місцевих податків і зборів;

– визначення матеріальною основою місцевого самоврядування майна, зокрема землі, що перебуває у власності територіальних громад сіл, селищ, міст (комунальній власності), об'єктів спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст, району, області, а також належної бази оподаткування;

– надання територіальним громадам права розпоряджатися земельними ресурсами в межах своєї території, об'єднувати своє майно та ресурси в рамках співробітництва територіальних громад для виконання спільних програм і більш ефективного надання публічних послуг населенню суміжних територіальних громад [9].

Матеріали бібліотечної інформаційної бази з питань децентралізації мають відображати стратегічні орієнтири децентралізованого розвитку:

– подолання існуючих диспропорцій у соціально-економічному розвитку регіонів;

– обов'язкове вирівнювання рівня виробничого потенціалу в розрахунку на одну особу;

– підвищення конкурентоспроможності регіонів шляхом розбудови та модернізації інфраструктури відповідних територій за умови фінансування з державних інвестиційних ресурсів;

– забезпечення розвитку на засадах економіки знань, що означає поєднання освітніх послуг, сприяння доступу до інформації та новітніх комунікаційних технологій, формування регіональної й національної мережі цифрового простору;

– раціональне та повне використання людського потенціалу, забезпечення відповідності між потребою в робочій силі й наявними робочими місцями [10].

Сьогодні можемо констатувати, що концепція екологічної політики в Україні безперервно розвивається, виявляючи нові рішення природоохоронних проблем, використовуючи основні тенденції у Європейському Союзі, що напрацьовувалися десятками років і перевірені на практиці, аби наша держава могла стати однією з успішних країн, зокрема й завдяки реформі з децентралізації. Ця реформа має зміцнити організаційну, матеріально-фінансову та правову самостійність місцевих громад, забезпечити розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування різних рівнів і трансформацію бюджетної системи для того, щоб громади мали власні бюджети, можливість об'єднувати зусилля та фінанси з урахуванням поєднання загальнодержавних, регіональних і місцевих інтересів та специфіки соціально-економічного, екологічного, політичного й культурного розвитку. Ці процеси мають супроводжуватися актуальним інформаційним забезпеченням через використання стратегічних і системи регіональних комунікацій.

Треба зазначити, що успішний розвиток цього процесу має забезпечуватися ефективним його інформаційно-аналітичним супроводом на основі оперативного аналізу всіх проблем і здобутків. І тому інформаційні центри, насамперед відповідні бібліотечні установи, мають:

- налагодити постійні контакти з місцевими владними структурами, з'ясувати їхні інформаційні потреби та найбільш ефективні шляхи співпраці;
- формувати інформаційні бази оперативної інформації для практичної допомоги на місцях;
- освоювати дистанційні форми інформаційного обслуговування;
- розвивати міжбібліотечну кооперацію в обміні практичним досвідом з децентралізації, прогнозно-аналітичними матеріалами.

Цей напрям інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек набуває суспільної важливості і є новим перспективним напрямом розвитку бібліотечних установ в інформаційному суспільстві.

Список використаних джерел

1. *Гройсман В.* Процеси централізації та децентралізації в сучасному державному управлінні [Електронний ресурс] / В. Гройсман // Держ. управління та місцеве самоврядування. – 2015. – Вип. 2. – С. 26–37. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2015_2_5.pdf. – Назва з екрана.

2. *Бориславська О.* Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України [Електронний ресурс] /

[Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. та ін.] ; Швейц.-укр. проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO». – Київ : Софія. – 2012. – 128 с. – Режим доступу: [http://despro.org.ua/media/upload/decentral_zac_ua_publ_chno_vladi_dosv_d_evropeyskih_derzhav_ta_perspektivi_ukra_ni\(2\).pd](http://despro.org.ua/media/upload/decentral_zac_ua_publ_chno_vladi_dosv_d_evropeyskih_derzhav_ta_perspektivi_ukra_ni(2).pd). – Назва з екрана.

3. Роман В. Ф. Особливості децентралізації та деконцентрації влади: теоретичний аспект [Електронний ресурс] / В. Ф. Роман // Ефективність держ. управління. – 2014. – Вип. 38. – С. 92–98. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efdu_2014_38_11.pdf. – Назва з екрана.

4. Ведель Ж. Административное право Франции / Ж. Ведель. – М. : Прогресс, 1973. – 402 с.

5. Про рекомендації парламентських слухань про законодавчі аспекти регіональної політики та місцевого самоврядування : Постанова Верховної Ради України від 05.06.2003 р. № 939-IV // Відом. Верховної Ради України. – 2003. – № 46. – ст. 369.

6. Faure M. G. The Law and Economics of Environmental Federalism: Europe and the United States Compared M. G. Faure, S. Johnston Jason [Electronic resource] / M. G. Faure // Scholarship at Penn Law. – 2008. – 58 p. – Mode of access: http://lsr.nellco.org/upenn_wps/211. – Title from the screen.

7. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020»: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.html>. – Назва з екрана.

8. Економічні аспекти управління природними ресурсами та забезпечення сталого розвитку в умовах децентралізації влади в Україні / [за наук. ред. акад. НААН України, д. е. н., проф. М. А. Хвесика]. – Київ : ДУ ІЕПСП НАН України, 2015. – 72 с.

9. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 р. № 333-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/333-2014-p. – Назва з екрана.

10. Горовий В. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс / В. Горовий ; наук. ред. Л. А. Дубровіна ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – Київ, 2010. – 360 с.

References

1. Hroisman, V. (2015). Protsesy tsentralizatsii ta detsentralizatsii v suchasnomu derzhavnomu upravlinni [Processes of centralization and decen-

tralization in modern state management]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia – Public Administration and Local Government*, issue 2, pp. 26–37. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/dums_2015_2_5.pdf [in Ukrainian].

2. Boryslavska, O., Zaverukha, I., Zakharchenko, E. et al. (2012). Detsentralizatsiia publicnoi vlady: dosvid yevropeiskykh krain ta perspektyvy Ukrainy [Decentralization of public power: the experience of European countries and the prospects of Ukraine]. *Shveitsarsko-ukrainskyi proekt «Pidtrymka detsentralizatsii v Ukraini – DESPRO» – Swiss-Ukrainian project «Support for Decentralization in Ukraine – DESPRO»*. 128 p. Retrieved from [http://despro.org.ua/media/upload/decentral_zac_ia_publ_chno_vladi_dosv_d_evropeyskih_derzhav_ta_perspektivi_ukra_ni\(2\).pd](http://despro.org.ua/media/upload/decentral_zac_ia_publ_chno_vladi_dosv_d_evropeyskih_derzhav_ta_perspektivi_ukra_ni(2).pd). Kyiv: TOV «Sofia» [in Ukrainian].

3. Roman, V. F. (2014). Osoblyvosti detsentralizatsii ta dekontsentratsii vlady: teoretychnyi aspekt [Features of decentralization and deconcentration of power: the theoretical aspect]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia – Effectiveness of Public Administration*, issue 38, pp. 92–98. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/efdu_2014_38_11.pdf [in Ukrainian].

4. Vedel, Zh. (1973). Administrativnoe pravo Frantsii [French administrative law]. Moscow: Progress [in Russian].

5. Pro rekomendatsii parlamentskykh slukhan pro zakonodavchi aspekty rehionalnoi polityky ta mistsevoho samovriaduvannia: Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy vid 05.06.2003 r. No. 939-IV [On Recommendations of Parliamentary Hearings on Legislative Aspects of Regional Policy and Local Self-Government: Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine dated 05.06.2003. no. 939-IV]. (2003). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Verkhovna Rada of Ukraine*, no. 46, article 369 [in Ukrainian].

6. Faure, M. G., Jason, S. Johnston (2008). The Law and Economics of Environmental Federalism: Europe and the United States Compared. *Scholarship at Penn Law*. P. 58. Retrieved from http://lsr.nellco.org/upenn_wps/211 [in English].

7. Pro Stratehiiu staloho rozvytku «Ukraina-2020»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 12.01.2015 No. 5/2015 [The Strategy for Sustainable Development «Ukraine-2020» dated January 12, 2015, No. 5/2015]. Retrieved from www.president.gov.ua/documents/18688.html [in Ukrainian].

8. Khvesyk, M. A. (Eds). (2015). Ekonomichni aspekty upravlinnia pryrodnyimi resursamy ta zabezpechennia staloho rozvytku v umovakh detsentralizatsii vlady v Ukraini [Economic Aspects of Natural Resources Management and Sustainable Development in the Decentralization of Government in Ukraine]. Kyiv: DU IEPSR NAN Ukrainy [in Ukrainian].

9. Kontseptsiiia reformuvannia mistsevoho samovriaduvannia ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini vid 01.04.2014 No. 333-p. [Concept of reformation of local self-government and territorial organization of power in Ukraine from 01.04.2014 No. 333-p]. Retrieved from zakon.rada.gov.ua/go/333-2014-p [in Ukrainian].

10. Horovyi, V. (2010). Sotsialni informatsiini komunikatsii, yikh napovnennia i resurs [Social information communications, their content and resources]. Kyiv [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 20.05.2019.

Yana Malenko,

Junior Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Kyiv, Ukraine

Main Directions of Libraries Book Collections Acquisition with Ecological Publications under Decentralization

The article is devoted to the main directions of formation in library establishments, especially regional, thematic bases on topics of organization of ecological activity.

It is investigated that due to the decentralization reform, the concept of environmental policy in Ukraine is constantly evolving, revealing new solutions to environmental problems, using the main trends in the European Union.

This reform should strengthen the organizational, material, financial and legal autonomy of local communities, ensure the separation of powers between local governments at different levels and transform the budget system in order for communities to have their own budgets, the opportunity to combine their efforts and finance, taking into account the combination of national, regional and local interests and specifics of socio-economic, ecological, political and cultural development.

First of all, the successful development of this process should be ensured by its effective information and analytical support on the basis of an operational analysis of all problems and achievements. Therefore, information centers and library institutions: should establish permanent contacts with local authorities, find out their information needs and the most effective ways of cooperation; should form information bases for operational information for practical field assistance; must develop distant forms of information service; should develop inter-library cooperation in exchange of practical experience of decentralization, forecast-analytical materials.

Keywords: ecological activity, library manning, thematic information bases, decentralization.